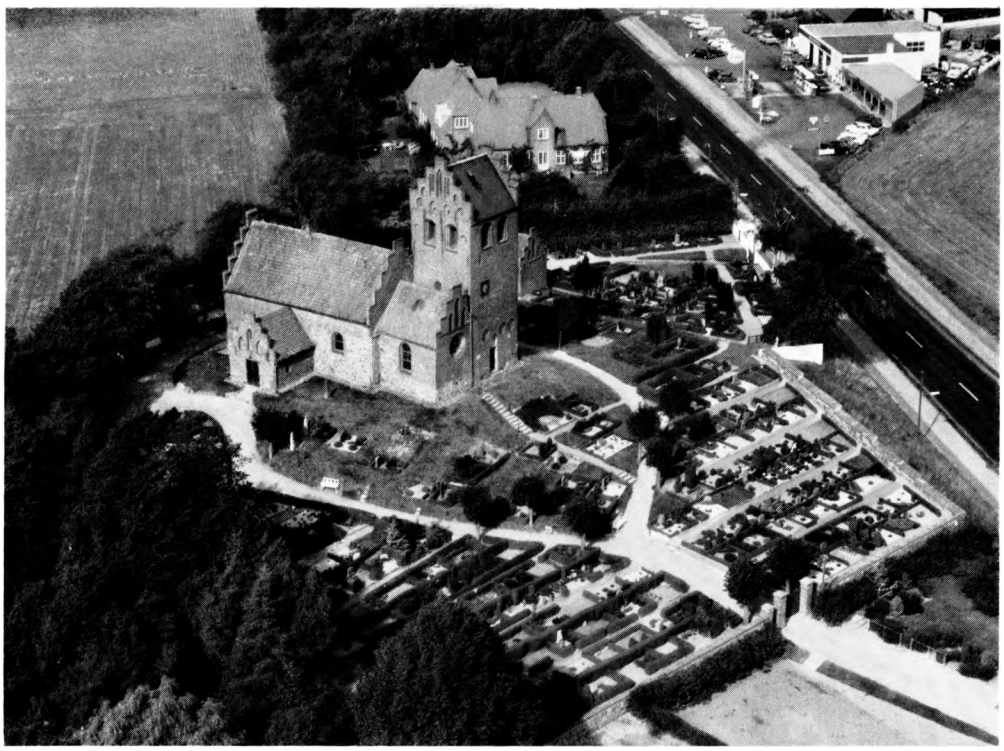

Fig. 1. Kregme. Luftbillede af kirken med den udvidede kirkegård. Hans Stiesdal 1970

KREGME KIRKE

STRØ HERRED

Sognet nævnes i 1170'erne, tla biskop Absalon henlagde bispetienden til Æbelholt kloster[1]. 1447 testamenterede Anders Nilssøn, ridder i Dronningholm, sin sognekirke »Kregom« een lødig mark[2]. 1567 fandtes der 21 tiendeydere[3]. Efter reformationen var kongen kirkens ejer; med oprettelsen af de nordsjællandske rytterdistrikter blev disses inspektion den ansvarlige myndighed for reparationsarbejderne på kirken, og sidenhen sorterede den som statsejendom under landbrugsministeriets domænekontor. 1. oktober 1933 overgik den til selveje.

Vinderød var vistnok anneks fra reformationstiden og indtil 1. oktober 1933, da Kregme forenedes med Ølsted. — En kirkesal i Anderød tilhører Marinen og sorterer under Holmens kirkes pastorat (Kbh.By II, 3).

Krig. 1659 stjal svenskerne tienden foruden alterdug og messesærk, og seks år senere beskyldtes de for at have brudt brædder af koret[4].

Sagn. Resen beretter, at Kregme sogn kaldes »Tyrkeriet«, fordi befolkningen dér holdt mere fast ved overtroen (dvs. katolicismen) end i nabosognene[5]. Tårnets usædvanlige placering er kernen i de fleste sagn. Således beretter Hoffman, at kirken skulle have ligget i Sonnerup; alt blev imidlertid revet ned om natten, og derfor flyttede man den til dens nuværende plads, men bygningsmændene »skulle have taget pris ved tårnet, da det blev sat i øster. . .og kaldes af bønderne det forkerte eller forvendte kirketårn«[6].

Sognet dækker den ret smalle og landskabeligt set rigt vekslende tange mellem Roskildefjord og Arresø. Kirkebyen ligger nær de flade søenge, og i dens nordvestre udkant hæver kirken sig højt på en lille, stejl bakkeknude. Fra øst virker bygningen borgagtig fortættet på grund af sit »forkerte« tårn; mod sædvane står det ikke ved kirkens vestende, men klemmer sig ind på korets nordside, som om det kæmpede for at holde sig på bakketoppen. Det naturlige sammenspil mellem den gamle landsby og dens kirke er udvisket ved landevejens udbygning til moderne trafikåre.

Kirkegårdens gamle grænser, der ses på landsbyplanen (fig. 13), fulgte stort set bakkens fod, og langt de fleste begravelser må have fundet sted i bakkens skrå sider, indtil kirkegården udvidedes omkring 1840[7] og 1883[8] mod henholdsvis øst og nord. I vest og på et stykke af sydsiden, hvor grænsen er uændret, findes nu som i 1600'rne[9] hvidtede og teglhængte mure af kamp og mursten, men kun mindre partier af det nuværende murværk kan være så gammelt. Østudvidelsen har blank kløv- og kampestensmur, nordudvidelsen hvidtet teglmur mod nordøst og levende hegn mod nordvest.

Indgange. Kirkens beliggenhed i forhold til byen har medført, at kirkegårdens hovedindgang altid har været i øst, hvor der også nu tindes køreport og to fodgængerlåger mellem kampestenspiller, anbragt midt i udvidelsens hegnsmur; 1611[4] omtales der her en muret port og låge. Af andre indgange nævnes kun låger i syd og nord, aldrig i vest. Sydlågen, hvis ene pille og hele buen fornyedes efter en storm 1745[10], er antagelig identisk med den nuværende præstelåge, der har hvidtede piller. Nordlågen forsvandt ved sidste kirkegårdsudvidelse, men dennes nordøstmur har port og låge.

Et gotiserende *ligkapel* nær det gamle nordvesthjørne er opført 1906 efter tegning af Albert Jensen[11].

Et *materialhus* umiddelbart uden for vestre kirkegårdsmur er 1970 indrettet til også at rumme varmeanlægget.

†*Kirkelade* på skibets loft? Mens en kirkelade til opbevaring af tiendekornet optræder i de omliggende kirkers regnskabsbøger, er det samme ikke tilfældet i Kregme, selv om den ældste regnskabsbog starter allerede 1604. Det kan være en tilfældighed, men der er muligvis en anden forklaring; kirkens skib er aldrig blevet forsynet med stenhvælv, og dets træloft kan da have tjent som kirkelade, således som i egne, hvor kirkerne bevarede deres flade lofter[12].

Et †*halsjern* indkøbtes 1730[10] som følge af sabbatsforordningen.

Kirken består af et lavt kor og skib fra 1100'rne, forhøjet og delvis ombygget sidst i 1200'rne eller først i 1300'rne, samt tre tilbygninger: vestforlængelse, våbenhus i syd og tårn på korets nordside, alle formentlig fra tiden o. 1500—50. Orienteringen har afvigelse til syd.

Det var en lille og uanselig bygning, der i 1100'rne rejstes på toppen af ban-

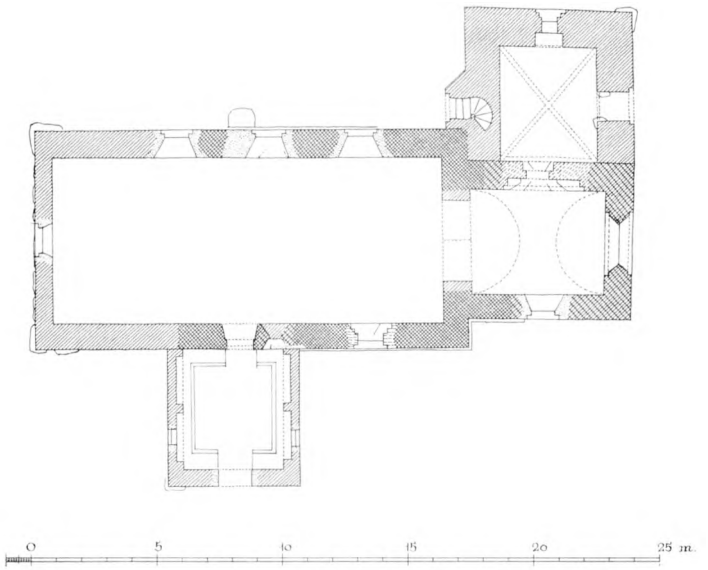

Fig. 2. Kregme. Plan. 1:300. Målt af C. G. Schultz 1936. Tegnet af El. M. 1971.

ken; skibets murhøjde var næppe mere end fire meter og koret noget lavere. Materialet er *kampesten,* fortrinsvis ukløvede og små, støbt i regelmæssige skifter mellem velhuggede *hjørnekvadre.* Hist og her ses et par blokke af *jernal, kridt* — og *frådsten;* det sidste materiale synes enerådende i syddøren og har vel også været anvendt til andre detaljer. Bygningen står på en tarvelig sokkel af et par fremspringende kampestensskifter. Bag våbenhuset har muren to mørtellag; inderst ligger et bredt udglattet lag, som ikke dækker stenene helt og som har spor af *kvader fugning,* der ved døren angiver stikkets krumning og *falske fuger.* Over denne faste, mørke mørtel findes et løsere og lysere pudslag.

Bevaret af kirken er skibets langmure og østgavl samt den vestligste ende af korets langmure; dette bygningsafsnits ældste udstrækning angives måske af kampestensmurværket nederst i resten af murene, men den langstrakte planform taler dog muligvis for, at koret kan være udvidet lidt mod øst i forbindelse med forhøjelsen i senromansk-unggotisk tid.

Skibets *syddør* er den eneste bevarede detalje i den ældste bygning. Typen er den for egnen velkendte, en firkantet lysning under svagt fordybet, overpudset *tympanonfelt* omsluttet af kilestensstik; mod kirken har døren smige karme og en stor rundbue, der omslutter et dybtliggende muret spejl, som hviler på en planke. Norddørens plads angives af en tærskelsten.

Korbuen er udvidet, og der ses ingen spor efter det ældste loft, hvorimod taghældningen angives af triumfmurens ret velbevarede gavltrekant.

Ændringer og tilføjelser. Kirkens ombygning, der som nævnt må henføres til tiden o. 1300, var et usædvanligt omfattende arbejde. Korets murværk blev næsten totalt fornyet, og det er muligt, at afsnittet udvidedes lidt mod øst.

For skibets vedkommende ommuredes større partier af indervæggene, og begge afsnit forhøjedes op mod halvanden meter og forsynedes med nye vinduer. Koret fik en muret tøndehvælving, skibet bjælkeloft, og tagene fik øget rejsning. — Til disse arbejder anvendtes en rød, ret dårlig brændt munkesten (ca. 25,5—26,5 x 12,5x7,5—8 cm) i uregelmæssigt munkeskifte (med tre eller flere løbere på række); på korets nordside ses fra tårnets nedre mellemstokværk et lille stykke urørt mur, der synes forsynet med rygfuge, og en af stenene bærer et krydsskraveret *teglstrygermærke* (?) af form som et strygejern.

Spor efter tre af skibets formentlig fire *nye vinduer* er bevaret; det vestligste i syd viser smige karme af riffelhuggede sten, en ydre bredde på ca. 100 cm, en indre på ca. 120, og i lysningen er der udhugget en lille fals til glasset. Vinduerne er høje, og indvendig sidder det rundbuede stiks issepunkt kun een eller to skifter under murkronen. Mens disse vinduer tillige med et i korets nordmur både i udførelse, form og størrelse svarer nøje til den type, der anvendtes ved vinduesændringer i en lang række nordsjællandske kirker i senromansk-unggotisk tid, er det anderledes med korets østvindue. Det er et *rundvindue* med smige karme og udvendig desuden en halvstens fals; den usædvanlige størrelse (diameter ud- og indvendig 240 cm, i den 1950 genåbnede lysning ca. 160 cm) leder tanken hen på de såkaldte rosevinduer, hvoraf klosterkirken i Sorø har et par[13]. På grund af cirkelvinduets høje placering er savskiftet, som danner fodlinie for tre svagt spidsbuede højblændinger, hævet et godt stykke over langmurenes krone.

Mens skibet på ny fik bjælkeloft, udstyredes koret med en bindermuret, helstens *tøndehvælving,* der indrammer cirkelvinduet og rager højt op i tagrummet. Oversiden er helt dækket med mørtel, formentlig 1666, da Thomas murmester i Frederiksborg betaltes for at dønnike og reparere hvælvingen »inden i og ovenpå med kalk og sten«[4]. — Både hvælv- og vinduesform er særpræget for den tid, hvortil ombygningen synes at måtte dateres, men har muligvis sin baggrund i arkitekturformer på den nærliggende og engang så vigtige borg, Dronningholm, der i hvert fald senere sognede til Kregme.

De tre tilbygninger er alle senmiddelalderlige, antagelig fra o. 1500—50, og opført af munkesten i munkeskifte. Ældst er formentlig skibets *vestforlængelse;* at dens gavl — trods en tilsyneladende meget kraftig fundering på flere skifter store kampesten — er en del tyndere end langmurene, har måske den enkle forklaring, at man har villet belaste grunden yderst på bakketoppen mindst muligt. I nord er murværket delt i højden med tre bånd af granitsten, der må formodes at stamme fra skibets vesthjørner. Langmurene har falsgesims og taggavlen ni høj blændinger, hvoraf de to yderste er spidsbuede, resten spærdækkede og tvillingdelte af hængestav på affaset konsol; ni kamtakker afdækket med munketegl. Forlængelsen har bjælkeloft som resten af skibet.

Fig. 3. Kregme. Ydre, set fra nordvest. Hude fot.

Våbenhuset er af den for egnen sædvanlige type med to spareblændinger i hver langmur. Taggavlen har som koret tre spidsbuede høj blændinger og syv kamtakker, men de sidste har afløst en glat kam med fod- og toptinder, der ses på en tegning fra 1849[14]. I øvrigt er der sikkert ikke meget middelalderligt murværk synligt, thi våbenhuset har gennemgået mange store reparationer; 1687[4] indkøbtes så mange mur- og tagsten, at der snarest har været tale om en delvis ombygning; 1730 fornyedes fire bjælker, og 1739[10] blev der indlagt et tredie anker for at holde på gavlen. Det indre har gulv af lerfliser som resten af kirken, gråmalet bjælkeloft og faste, omløbende bænke, hvoraf vestre halvdel er yngst, opsat 1887[8].

Tårnet. Resen skriver i Danske Atlas[15], at tårnet i Kregme ikke, som det er skik og brug ved sjællandske kirker, er rejst over baptisteriet og i vest, men ved koret og i øst[16]. Den usædvanlige placering skyldes vel, at pladsen på bakketoppen i vest var opbrugt ved skibets forlængelse. Benævnelsen »det forkerte eller forvendte« tårn kan dels skyldes placeringen, dels det dermed forbundne forhold, at gavlene vender mod syd og nord (jfr. sagn p. 1559).

Tårnets tre frie mure står på en kampestenssyld, mens den søndre er muret direkte oven på kormurens falsgesims. Forneden er tårnets østmur udsmykket

med tre cirkelblændinger omkring en nyere præstedør under spidsbuet spejl; dette spejl, hvis stik veksler med røde og sorte sten, må være oprindeligt og har formentlig tidligere omsluttet et vindue svarende til nordmurens. Tårnrummet har krydshvælv med retkantede halvstensribber, skjoldbue mod kormuren og lette halvstens overribber med trinkamme. Rummet har formentlig fra første færd været *sakristi* (sml. p. 1573); det står i forbindelse med koret gennem en retkantet dør i en stor, uregelmæssig vægblænding, der formentlig er noget yngre end tårnet; det synes i al fald utrolig, hvis de folk, som rejste tårnet på kormuren, samtidig turde nedbryde næsten den halve murtykkelse.

Trappen, som er delvis indbygget i vestmuren, har fladbuet underdør, rund spindel og loft af fladbuede binderstik; gennem en fladbuet tøndehvælving udmunder den i det nedre af de to mellemstokværk. Dette har mod nord en fladbuet åbning, anbragt under et udvendigt, spidsbuet spejl; over stokværket er der indlagt tre genanvendte egebjælker, hvis taphuller og blade måske angiver, at de tidligere har hørt til en klokkestol. Andet stokværk er højt, og det udmærker sig ved, at alle vægge har tætsiddende, tre og en halv sten dybe spareblændinger, der har vandret aftrappet overdækning. Lige over blændingernes sål har tårnet en række bomhuller, og i den midterste sydblænding findes der en lille, fladbuet dør ud til renden mellem mur og kortag. Stokværket har ingen lysåbninger men udvendig på nordmuren en dekorativ cirkelblænding.

Klokkestokværket, hvis tynde mure 1722[10] synes påført med een sten, har to fladbuede, falsede glamhuller til hvert verdenshjørne, i nord og syd flankeret af cirkelblændinger. Sydmuren blev sidste gang skalmuret i begyndelsen af 1900'rne[17], og fra den tid stammer den nuværende blændingsgavl, der helt efterligner den ret urørte nordre. Blændingsdekorationen her er etagedelt med savskifte og fire store cirkelblændinger under fem stigende høj blændinger med vekslende afdækning.

Blandt de større reparationer på tårnets murværk skal nævnes istandsættelser af syd- og vestmuren 1691, 1714[4] og 1826[18], de to sidste gange som følge af lynnedslag; ved reparationen 1714 oplyses det, at murværket »blev med brunrødt besprængt«.

Skibets loft er nu gipset og hvidtet, men tidligere har det efter tur haft panelværk og stjernestrøet maling. Ifølge Hoffman kunne man på loftet læse: PHN P H I 1563 samt »Poviskes« navn og årstallet 1649[19]. Initialerne og årstallet 1563 hørte formentlig sammen med det loft, der 1645[20] trængte til fornyelse, og lensmanden Povisk's navn og årstallet 1649 vidner om, at en fornyelse fandt sted nævnte år. 1722 bestod loftet af panelværk, der var farligt at gå på, og som 1748 udskiftedes med høvlede og pløjede brædder, der som forhen anbragtes på bjælkernes underside; dette loft maledes samme år rødt med gule stjerner af Hans Nielsen, Ganløse[10].

Fig. 4. Kregme. Indre, set mod vest Erik Skov 1957

Tagværkerne over skibet er af eg, i vest jævngamle med forlængelsen og i øst opsat eller blot ombygget i forbindelse med de store arbejder o. 1300. Tre træankre blev 1739[10] indlagt for at konsolidere vestenden. Tårntagværket indeholder trods en ret omfattende fornyelse 1778[21] store dele af den oprindelige dragerstolskonstruktion. 1757[10] fornyedes tagværkerne på kor og våbenhus, men over koret ses enkelte genanvendte tømmerstykker svarende til en konstruktion som den over skibets østende.

Større istandsættelser. Indskrifterne på degnestol og †loft i skibet antyder en større istandsættelse o. 1560, øg i årene omkring prædikestolens anskaffelse (1646) var der en del udgifter til bygningsreparationer. 1695[4] fornyedes gulvene, og flere grave opfyldtes, således at gravstenene kunne rettes op. Under ledelse af kirkeinspektør Helt (fra rytterdistriktet) gennemførtes store arbejder o. 1740—50 [22], og et århundrede senere, 1841[23], nævnes at kirken var nylig hovedrepareret indvendig. Det ydre stod dengang - og endnu i begyndelsen af 1900'rne pudset og hvidtet med rødkalket tårn. 1884 anskaffedes en kakkelovn[24].

Tagene var af bly på sydsiden af kor og skib, mens korets nordside kun havde brædder (sml. p. 1561) og resten tegltag af munke og nonner[35]. 1691 [4] fik korets nordside vingetegl, og formentlig 1876 blev tårnets tegl erstattet af

skifer, som 1970 er afløst af vingesten. Som erstatning for murstensgulve blev der 1894[8] og 1897[25] lagt lerfliser i henholdsvis kor og skib.

Kirken står nu i blank mur med røde vingetegl og rundbuede, blyindfattede vinduer samt gulve af gule og sorte lerfliser. I forbindelse med installation af varme 1970 (arkitekt K.A. Sørensen) er der foretaget en almindelig istandsættelse af det indre og af tårntaget.

Glasmalerier er i årene mellem 1950 og 1961 indsat i korets østvindue og de to sydvinduer i kor og skib, alle udført af Johan Thomas Skovgaard.

KALKMALERIER

Som påbudt i kirkeministeriets cirkulære af 2. maj 1883 indberettede sognepræsten straks, at man havde fundet kalkmalerier på korets vægge, da kirken blev hvidtet i sommeren 1885. Der konstateredes malerier fra 1200-tallets første halvdel og derover to lag fra Frederik II.s og Christian IV.s tid. På skibets vægge fandtes få spor svarende til de yngste ornamenter på korbuen, og samtidig hermed er måske dekorationen på korets tøndehvælv og en bort, der adskilte den fra væggenes ældre malerier.

På tårnets kapper og vægflader sås 1910 malerier, som skygger gennem kalken; det var ranker og bladornamenter og i det mindste eet sted det tydelige omrids af en menneskeskikkelses overkrop med udstrakt arm. De overkalkedes.

1) (Fig. 5—6). På *korets vægge,* 1200—50. Væggene har været vandret delt i tre felter indrammet af rødbrune streger. På nederste trediedel ses ingen spor af dekoration; i midten er der på nordvæggen, vest for døren til sakristiet, bevaret den yderste af en række scener, sædvanligvis tydet som barnemordet i Betlehem[26]; den forestiller en kvinde, der tilsyneladende sidder op i sengen eller på en bænk med benene oppe. Hun holder begge hænder under venstre kind som udtryk for sorg. Foran hende står en kriger iført ringbrynje; på ryggen bærer han et trekantet skjold og på hovedet hjelm med næseforsats. I venstre hånd har han et sværd, med højre holder han på noget, der antagelig er hovedet af et barn, som hviler sin højre arm i moderens skød. Bag krigeren ses et løftet sværd, men den person, der holder det, er forsvundet. Som baggrund for kvinden er malet en høj bygning. På den øverste trediedel af væggen ses det nederste af to skæve søjler og den fodside kjortel tilhørende en stående person. Farverne er blågrønne og gyldne. Billederne er ret hårdt restaurerede.

— På sydvæggen var der kun nogle vertikale streger og linjer (søjler?) samt rester af draperiomrids tilbage.

2) På *korbuens sydvange* (sml. fig. 4) 1559, indskrift malet med rødbrune majuskler: MDLIX sogneprest her Jons [Mogensen], kiørkevier Ole Gjeng, Per Neelsøn i Breere (muligvis Brederød nord for Kregme), sml. degnestol p. 1572.

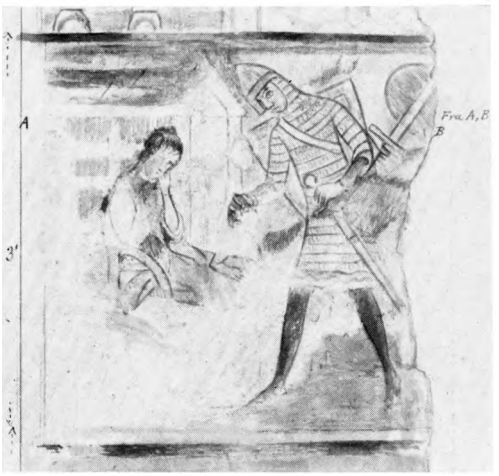

Hiide fot.

Fig. 5—6. Kregme. Kalkmaleri på korets nordvæg. 5. Efter akvarel af J. Magnus-Petersen 1885. 6. Efter restaureringen (p. 1566).

†*Kalkmalerier.* 1) På *korets tondehvælv,* muligvis samtidige med indskriften fra 1559[27]. Så vidt det kan ses på akvarellen, der viser de nu overhvid Lede dekorationer, svarer de ret nøje til malerierne på korets østvæg i Torup (p. 1649), der dateres til o. 1500—50. Det er rødbrune bladstængler i s-former med små, gule frugter eller blomster.

2) *Under korbuen.* Af J.Magnus-Petersen dateret til Christian IV.s tid. Meget fragmentariske rester af storbladede, voldsomme akantusranker, hvis stængler synes sammenholdt af ringe. Baggrunden på akvarellen er rødprikket, bladene grøngrå.

1691 og 1714[4] købtes kønrøg, hvormed kirken som sædvanlig blev stafferet; rester af et sent, meget løstsiddende kønrøgslag over et ældre, malet direkte på kampestensmuren, fremkom 1949[28] i og ved skibets sydvindue. Atter overkalket. Da kirken overhvidtedes 1743, blev baser og grater marmoreret med brunrødt. 1740 havde Hans Nielsen, Ganløse, malet et gardin bag altret med blå limfarve[10].

INVENTAR

Oversigt. Efter at have været borte fra kirken en årrække står den romanske font der igen; fra unggotisk tid stammer den ene af gravstenene — de øvrige er fra 1600-tallet. Alterstagerne anskaffedes o. 1550, og degnestolen med præstens og kirkeværgernes bomærker er fra 1560. I forbindelse med en større reparation o. 1620 fik kirken 1621 nye stolestader, som 1876 afløstes af de nuværende, og 1623 et nu forsvundet vestpulpitur;
1646 kom prædikestolen til. Borte er også et nordpulpitur fra 1739, hvis malede indskrift gav meddelelse om kirkens istandsættelse i kirkeinspektør Helts tid. Fra 1800'rne stammer pengeblokken, det tidligere altermaleri af I.L.Lund og alterskranken.

Alterbordet fra 1950 er muret af bordursten. Det afløste et †bord af træ, opsat 1846, da det murede alter blev nedbrudt sammen med dets flere gange fornyede træpanel[23].1620 maledes et †panel af Casper maler (Keilhau?) fra Helsingør, og samtidig købtes materialer til et »panel« til at lægge oven på alteret[4].

Af †*alterklæder* nævner arkivalierne kun røde[29].

Som alterprydelse tjener siden 1950 et nyere, støbt *krucifiks,* ca. 70 cm højt; figuren er forgyldt, korstræet sortmalet.

Den tidligere *altertavle* er nu anbragt på sakristiets vestvæg; det er et maleri i nygotisk ramme leveret af snedkermester Møllers enke, som også sørgede for forgyldning og bronzering. Postamentet ligger på skibets loft; i fyldingen forgyldt fraktur: »Min Fred giver jeg Eder Ev. Joh. 14de Cap. 27de V.«. Maleriet er signeret 1844 af I.L.Lund og forestiller ligesom hans altermaleri i Annisse kirke (p. 1372) Kristus, der velsigner en kalk. Kristus er iklædt rød kjortel og blå kappe, medens den ene engels kjortel er afbleget rosa, den andens grøn og kappen svagt lilla med rosa foer. 1840 indstillede sognepræsten, at rentekammerkollegiet skænkede kirken en ny altertavle »om muligt prydet med et af de skønne malerier, som ved det høje kollegiums godhed er anbragt i flere kirker«[30].

Lunds billede afløste en †*altertavle,* ældre end 1619 og antagelig en af de såkaldte katekismustavler; ifølge en indberetning fra 1801[17] var den simpel, med påmalede sprog af biblen, og det er formentlig den, der i indberetning til IIoffman 1758 omtales som »ordinær malet med et krucifiks, Herrens bøn, indstiftelsens ord og nogle Dicta alterets sacramente angående»[31]. Den var 1619 blevet renoveret af Jørgen maler[4] og var 1740 igen meget forfalden, men blev da stafferet med fine farver og ægte guld og sølv af Hans Nielsen, Ganløse[10].

En †*bogstol* overtrukket med grøn sarts (tyndt, uldent stof) anskaffedes 1832 til altret til afløsning af den gamle[32].

Altersølv. Kalk (fig. 8) 184 7 [33], 28,5 cm høj, cirkulær fod med bladkrans langs randen, balusterformet skaft med bladdekoration foroven og temmelig højt bæger med udsvajende mundingsrand. Bægeret hviler i opdrevet bladkrans med en blomst mellem hvert blad. Midt på bægeret graveret skriveskrift: »Cregome Kirke 1847«. På bæger og fod mesterstempel H S i liggende oval for Henrik Ludvig Schmidt (Bøje 986), Københavns bymærke 1847 og guardeinmærke for Peter Reimer Hinnerup; månedsmærke: krebsens tegn. Bunden er blystøbt. 1887 forgyldtes bægeret[8]. *Disk*, 1713, glat; under bunden slidt, hjerteformet mestermærke I P I over 1713 muligvis for Johan Pedersen (Bøje 3098 og p. 52). *Oblatæske,* 1863, svarende til bl.a. Tibirke (p. 1327) og Mårum (p. 1205) med mestermærke for Schrøder og Søn (Bøje 965), Københavns bymærke 1863 og guardeinmærke for Peter Reimer Hinnerup. Den afløste en rødlakeret †*blikdåse*, der 1832 førtes som tilgang i kirkens inventarium[17]. En *ske*

Fig. 7. Kregme. Indre, set mod øst. Erik Skov 1957

anskaffedes 1892 for 3 kroner[8]. 1841 købtes en ny *porcelænsvinkande,* nu i sakristiet[34].

Berettelsessæt, 1732, nøje svarende til sygesættene bl.a. i Blistrup (p. 1269 med fig. 11) og Tjæreby (p. 1400). På bægeret er graveret Christian VI.s kronede spejlmonogram; på fodpladen mestermærke N I 1732 for Niels Jonsen, Københavns bymærke og guardeinmærke. Tilhørende disk med cirkelkors og kongens monogram graveret på randen, under bunden to gange mesterstempel. — Regnskabet for 1621 opfører en udgift på 5 mk. »for en disk ... at gøre op af ny«, samt for »1½ ungarsk gylden at forgylde den med 10½ mk. in specie«[4].

Alterstager (fig. 9) o. 1550, svarende til stagerne i Rørby (Ars hrd., Holbæk amt). 35,5 cm høje. Enkel, profileret fodskål, skaft med tre ret flade skaftringe, profileret lyseskål lidt mindre end fodskålen.

En gammel †*jernlysestage* til tre lys nævnes i inventarierne fra 1711[4], indtil den 1845 var bortstjålet[34].

Kandelabre fra første halvdel af 1800'rne, ifølge indberetning fra 1922 af træ, med 10 arme af støbejern. På våbenhusloftet.

Som tilgang i inventariet 1832 opføres to plader betrukket med grønt sarts (sml. †bogstol) til at sætte alterlysene på[34].

Alterbøger. 1743 anskaffedes Frederik II.s bibel[36], indbundet, med to spænder og kirkens navn forgyldt[10]. †*Alterbøger.* I 1750'erne ejede kirken også Frederik IV.s bibel i 3/8 bind, udgivet i København 1717, samt Thomas Kingos gradual »en ny almindelig kirkesalmebog, Odense 1699, in folio« med »Kregome Gradual 1700« på bindet[37]. 1800 købtes en ny alterbog, der var meget tiltrængt på grund af indførte forandringer i liturgien. Inventariet fra 1805 opregner Christian IV.s ikke tidligere omtalte bibel og en pulpet til samme[34].

†*Røgelsekar.* Et kobber røgelsekar, der er nævnt i det ældste bevarede inventarium fra 1604[4], omtales 1844 som bortkommet[34], men opføres ikke desto mindre i senere lister. Ifølge indberetning fra 1891 var der dengang et røgelsekar i præstegården.

†*Messehagler.* Inventariet 1604 nævner en rød fløjlsmessehagel og en gammel tilsvarende; 1609 blev den gamle brugt til forhæng for altret[4]. De senere omtalte hagler er alle røde med guld- eller sølvgaloner[38].

Et rødt †*krislentøj* af lystring (et glansfuldt stof af silke eller kamgarn) og et lidet fløjls †*brudetæppe* nævnes 1805 med oplysning om, at begge dele er foræret kirken i året 1800 af salig frøken Lene von Morgenstierne på Tamsborg[39] (Hillerød), 1817 var det opslidt[17].

†*Skriftetavle* er nævnt 1805, men udeladt i inventariet 1809[34].

Alterskranke fra 1846, af smedemester F. C. Svendsen, hesteskoformet, med glatte, lodrette smedejernsstænger, der har småvolutter under håndlisten, som er af poleret bøgetræ[23].

Døbefont, romansk, af rødlig granit med fod fra 1897. Den ret lave, bugede kumme har ligesom Valbys (p. 1250) en svær rundstav under mundingsranden. 64 cm i tvm. Tilmuret afløbshul. Kummen anvendtes en årrække som slibetrug hos en gårdejer i Kregme by, indtil den 1897[40] blev købt tilbage og år 1900 genanbragt i kirken[25]. 1620 stafferede Casper maler i Helsingør fonten[4], og o. 1740 malede Hans Nielsen, Ganløse, den med oliefarve; den firkantede, halvt afrundede fod blev mørkebrun, dens overside gul og kummen hvid med blå og rød marmorering[10]. 1739 var fonten blevet flyttet op i koret. Den afløstes 1838[41] af en glat sandstensfont med flad, cirkulær kumme på ottekantet søjle. Nu i sakristiet. Siden 1866 har fontens plads været i skibets nordøsthjørne.

Dåbsfad (fig. 9) købt 1632[4]; af messing, med graveret bladværk og i bunden desuden en drevet fremstilling af Jesu dåb, ret slidt af pudsning. Langs bundens rand indskrift med graverede versaler: »Avf Christvm wir getavfet sein errettet von der hellen pein anno 1632«. 64 cm i tvm.

†*Kobberkedel,* der nævntes i de ældre inventarier, blev 1648 solgt for 2½ mk. 2 sk.; den vejede 3 pd.[4].

Dåbskande, af tin (forsølvet 1969), fra 1830, da Reisz' enke omstøbte den gamle tindøbekande og graverede Frederik VII.s navnetræk på den nye samt

Fig. 8. Kregme. Alterkalk 1847 (p. 1568).

Erik Skov 1957

»Kregome Kirke 1830« på låget[41]. Kanden er af den i amtet almindelige type med slangehank, som findes i bl.a. Tibirke (p. 1329 med fig. 15) og Nødebo (p. 1087), hvor den er forsynet med A.C.Dahlgreens stempel, samme mester, der ifølge regnskaberne leverede en tilsvarende kande til Veksø kirke (Ølstykke hrd.).

†*Korbuekrucifiks*? 1711 stod i sakristiet et gammelt trækrucifiks og to gamle træbilleder[4]; 1764 var krucifikset borte og billederne solgt[42].

Prædikestol (fig. 10). 1646 betaltes 500 mk. for prædikestolen[43]; to vogne førte snedkeren med svende og redskab til København. Hvem denne snedker var, vides ikke; i opbygning svarer stolen i store træk til prædikestolene i Norre Herlev fra 1629 samt Strø (p. 1498), Dråby og Kyndby (Horns hrd.) fra o. 1630, men til evangelistfigurer og hermer er der brugt forskellige forlæg. Stolenes noget ejendommelige underbaldakin er ens.

Prædikestolen i Kregme består af fire fag mellem mandlige hermer, Gud fader og fire apostle; Peter med nøgle og bog, Johannes med kalk, Jakob med valkestok og bog samt Andreas med kors; skafterne har bruskmasker og forneden en »flamme«. Lignende skafter[44], men med kvindeoverkroppe, der i stedet for arme har volutter, bærer storfelternes arkader, som i sviklerne har haft englehoveder. I hver arkade, der har flad baggrund, står en evangelist med sit symbol; Markus, Lukas og Johannes støtter det ene ben på symbolet, ligesom det er tilfældet på de øvrige stole i gruppen. Bag evangelisternes hoveder ses nu radiært anbragte småkonsoller, som oprindelig må have siddet under stolens frise, hvor der indtil sidste restaurering manglede nogle. Frisen er glat, kronlisten har tandsnit og bladværk. På hjørnerne bøjler med småengle, der holder

lidelsesredskaberne. Det glatte postament har under hver herme en stor halvkugle med blomst og bladværk i fladsnit, anbragt over kort kanneleret skaft. Underbaldakinen er stærkt leddelt; dens ribber med skælornamenter ender foroven i masker. Nyere hængekugle.

Den samtidige, sekssidede himmel har kronliste med kasetteornamenter og derunder tandsnit; på hjørnerne bøjler med englehoveder. Ingen topstykker er bevarede; nyere bruskbarokke hængestykker mellem kuglespir. Under loftet kraftig midtroset omgivet af rigt ornamenterede lister.

Opgang fra 1950; 1739 omtales den †*portal* om prædikestolsdøren, der tillige med den øverste stol blev ned brækket[45].

Stolen står med en staffering fra 1950[46]. Nye indskrifter med forgyldte versaler, i gesimsen: »Iohs. 14,6 Jeg er veien, sandheden og livet«, i postamentet: »Luk. 11,28 Salige er de. . .« og på himlen: »Es. 40,6 Guds ord bliver evindelig«. Ved undersøgelsen 1946 fandtes ingen spor af indskrifter i postamentet; de kan være forsvundet helt, men muligvis har der aldrig været nogen. I stedet kan stolen have haft udskårne ornamenter, som det er tilfældet i Nørre Herlev, Dråby og Kyndby. Under en egetræsmaling[47] fandtes staffering direkte på træet, antagelig fra o. 1800; frise og postament var køkkenblå, evangelisterne sorte, hermer og bøjler forgyldte, nogle profiler hvide, andre måske sorte. Der var ikke spor af ældre farvelag, men fra regnskabsnotitser vides, at »den smukke, men skidne prædikestol med sin krone [himmel], opgangstrappe og portal 1741 blev ren afvisket og overtrukket med en lakfernis, så den har beholdt sin egen kulør«[10]. 1715 var prædikestolen forfalden på farve og forgyldning, men reparationen måtte henstå, da kirkens midler var brugt til reparation, bl.a. en ny bund i prædikestolen, og endnu 1719 ventede man på bedre tider[48]. Før 1950 vest for sydvinduet, nu i skibets sydøsthjørne.

†*Prædikestol* nævnes i inventarierne fra 1694—1744, da et stykke af den blev solgt ved auktion[10]. — 1764 fandtes et overtræk på prædikestolen af grønt fløjl med gronne silkefrynser omkring, foræret af seigneur Selstrup og hans hustru Susanne Nyegaard; det var gammelt og temmelig opslidt, hvorfor et af rødt fløjl med hvide snore anskaffedes[42].

Stolestader fra 1876[8], vistnok udført af snedker Niels Hansen i Lille Kregme. De er nu grønmalede med røde lister. 1922 var de egemalede.

†*Stolestader.* 1621 fik Jørgen snedker i Helsingør 160 mk. for 33 nye stolestader med døre, han gjorde af ny[4]. 1846 var der i sakristiet et nyt sort †*bord* og en sort †*stol*[34].

Degnestol (fig. 11) fra 1560, svarende til stolene i Søborg og i Strø (p. 1136, 1502) samt mange andre i amtet, med seks foldeværksfyldinger på forsiden og to bevarede gavle ligeledes med foldeværksfylding og symmetrisk anbragte, stiliserede frugter og bladværk inden for den halvrunde afslutning. I forsidens

Fig. 9. Kregme. Dåbsfad (p. 1570) og alterstage (p. 1569), M.M. 1922

øvre, midterste fylding et cirkelfelt med reliefskåret I M for Jens Mogensen, præst i Kregme fra 1556 til sin død 1566 (fig. 12); på vestre gavl står O G omkring bomærke for kirkeværge Ole Gjeng (sml. kalkmaleri p. 1566) og årstallet 1560 og på østre gavl P N, ligeledes omkring bomærke (kedelkrog med vandret krog til heraldisk venstre), for den anden kirkeværge Per Nielsen og 1560. Skabet er nyt, og bænken mangler. Stolen står nu afrenset med rester af oprindelig snedkerstaffering og yngre lag farve.

1620 stafferede Casper maler i Helsingør skrifte- og degnestolen[4], og 1710 maledes de af Hans Nielsen i Ganløse[10]. 1909 blev panelet fjernet fra endestykket for at fremkalde et ornament[11]. Stolen står nu i flugt med søndre stolerækkes gavle, foran prædikestolen.

†*Skriftestole*. 1711 opbevaredes i sakristiet (p. 1564) blandt allagt inventar en gammel skriftestol[4], der 1764 opføres i inventariet med bemærkningen: er borte[42]. 1739 omgjorde Peder Christensen, Kregme, skriftestolen og forbedrede den med et nyt panel samt Hyttede den ind »ved enden af alteret«. 1757 gjorde Jens Christensen, Farum, en ny skriftestol i firkant med knæling og dukkeværk, hvorefter Lars Bendixen fra Hillerød malede den brun med hvide lister

og (lukkeværket hvid- og gråmarmoreret[10]. — 1864 henstillede synet, at der anskaffedes bænke til sakristiet, hvor skriftemål fremtidigt agtedes afholdt[8].

†*Lukkede stole.* Præstekonen beklagede sig 1747 over, at hendes stol var for lille, og at det trak, fordi den stod lige inden for kirkedøren. Da man ikke kunne tage stoleplads fra nogen af gårdene, indrettedes en ny, lukket stol i den nederste mandsstol, som brugtes af tre fire husmænd, der i stedet lik pladser på »klapper«. Den nye lukkede stol udførtes af snedker Jens Christensen, Farum, og indrettedes således, at man kunne se over hovederne på dem, som sad foran; den havde et panel på forsiden, gesims under loftet og en bænk ved muren. Peder Smed i Frederikssund leverede lås og bukkehornsbeslag, og Hans Nielsen fra Ganløse malede den »ligesom den tilsvarende stol i Skævinge, men indvendig med en perlefarve« (p. 1473). — 1765 indrettede samme snedker tillige en lukket stol i den nederste kvindestol[10]. 1715 repareredes *bispens stol* i koret[4].

†*Skabe.* 1659 hentedes et skab til bøndernes gevær[4]; 1662 stod det i våbenhuset[49]. Ved auktion bortsolgtes et gammelt ornamentskab 1744[10]. Inventariet 1764 beretter, at geværskabet i våbenhuset var borte[42].

Inventariet 1805 opfører en *kanonkugle,* 1809 var den udeladt[34].

Pengeblok fra 1804[34], af eg, med jernbeslag; efter indbrud 1828 var den en årrække ubrugelig[50]. 68 cm høj. Ved vestre indgangspanel. 1730 blev en †blok sønderbrudt af ugudelige mennesker; de fik kun nogle få skillinger, »thi nu lægges sådant i de bøsser, som af velædle krigsråd Helt (kirkeinspektør) til kirkerne er anskaffet«[51].

†*Bliksparebøsse* til de fattige, med lås for, anskaffet 1728[10].

To *pengetavler* antagelig fra 1700'rne, med udsavede rygskjolde, det ene gennembrudt; drejet skaft. Sortmalede, med spor af rokokoornamenter. I brug.

Dørfløj. To kvadratiske fyldinger, hver bestående af fire lodrette brædder, på sydsiden belagt med profillister i forskellige mønstre og med intarsiastjerne i midten. 1708 anskaffedes træ til en dør fra tårnet[4] (sakristiet) til koret, og i den forbindelse nævnes snedker Hans Jacobsen, Hillerød; måske er den lidt særprægede dør lavet så sent, selv om den typologisk er et århundrede ældre. *Dørring* på roset mod koret, og mod sakristiet *kasselås,* måske fra o. 1550.

1788 gjorde snedker Jørgen Diderich Schmidt en ny flammeret †*indgangsdør*[52].

†*Pulpiturer.* 1623 fik Jens Mikkelsen i Slangerup betaling for 7½ tylter tørre fyrredeller til (vest)pulpituret, som Jørgen snedker gjorde tillige med en trappe hertil og en til loftet. Maties maler stafferede pulpituret 1631[4].

1739 gjorde snedker Peder Christensen, Kregme, et (nord)pulpitur over kvindestolene fra korbuen til det gamle tværpulpitur således, at der var forbindelse mellem dem; det var med rækværk delt i to dele, hvoraf den vestligste, der havde adgang ad vestpulpiturets trappe, var forbeholdt »mandfolkene samt

Erik Skov 1957

Fig. 10. Kregme. Prædikestol 1646. Evangelisten Lukas flankeret af Gud fader og Jakob med valkestok (p. 1571).

skolemesteren og hans disciple«, mens østenden var til »fruentimmeret«, som kom op ad en trappe i den øverste, korte stol ved korbuen. Begge pulpiturer blev året efter malet af Hans Nielsen, Ganløse[10], med følgende indskrift: »1741 er denne Kongens Kircke ziiret med Mahling ved den Mands fliid, som Templerne pryder herlig. Aflægger ald Skidenhed og ondskabs overflødighed, med Sagtmodighed annammer Ordet, som er indplantet i Eder som er mægtig til at giøre Eders Siæle salige; Vorder Ordets giørere og icke alleeneste Hørere, hvormed etc.»[37]. 1838 blev nordpulpituret nedtaget, og et stykke sat til vestpulpituret[53].

Orgel, 1904, af I. Starup, et manual og anhangspedal, syv stemmer. På pulpitur i vest. — †Orgel købt brugt o. 1896, 1899 omtalt som alt for lille og alt andet end godt[65]. Instrumentet solgtes til Ølsted (p. 1552).

Salmenummertavler fra 1800'rne, med glat ramme og topstykke. Tal af metal til at hænge på som. 1841 var der anskaffet to tavler med 88 numre, og 1846 blev tre nummertavler repareret og gjort ens[34].

Moderne *præsterækketavle* på korets sydvæg.

Mindetavle over faldne fra Kregme sogn i treårskrigen og krigen 1864, opsat 1878; af marmor. På skibets nordvæg.

†*Maleri*? 1642 gav kirken fire mark for »historien om Kristi pinsel og opstandelse«[4].

To *lysekroner* skænkedes 1910 af en kreds sognefolk i stedet for en †lysekrone sammensat af bajonetter »i enhver henseende misprydende og uheldig til kirkebrug«[11]. I skibet.

Kirkeskib, model af skoleskibet »Danmark« ophængt 1967. I skibet.

Hatteknage af hjortetak på skibets sydvæg. 1621 købtes et tylt 10 alen træer til †*rækker* over stolene[4].

Sejerværk, forfærdiget 1633 af Hans Metziger, Helsingør[54], bestående af gangværk og timeslagværk i smedejernsramme (største højde 120 cm, længde 113 cm, bredde 66,5 cm). Værkerne er anbragt således i forhold til hinanden, at rammens centralstiver er fælles for deres akslers taplejer. Værket står på seks udadbøjede ben på en nyere stol af planker. Gangværket, af hvilket ingen af de oprindelige dele er i behold, har haft påfaldende længere aksler end slagværket (henholdsvis 61 og 49 cm). I centralstiveren er der, foruden spor af den oprindelige lodrette spindelgangs nederste spindelleje, mærker efter gangværkets tidligere disposition. Den nuværende stiftgangs palletarm er stemplet: P. CHR. LOUV KBHN 1873 № 182.

Det ca. 140 cm lange jernpenduls linse er formet som en fladtrykt jernkugle. Viserværket synes udført af Louv. Primitiv gangreserveanordning.

Hvornår den gennemgribende fornyelse af gangværket (med to mellemhjul mod oprindelig eet) har fundet sted, kan ikke afgøres; måske allerede i forbindelse med indførelsen af stiftgangen[55], måske for visse træks vedkommende ved Bertram Larsens hovedistandsættelse 1955[56].

Slagværket med parallel optræksudveksling har endnu bevaret en del ældre, måske oprindelige detaljer. Trævalse med hesteskoformet spærhage, 12 hammerstifter (vist oprindelig kun seks) med blindfælg. Dobbelt hjulformet hjerteskive. Hjerteskivehjulet har i fælgen spor af seks stifter, formodentlig fra anden anvendelse af hjulet. Fornyet konventionel udløsningsanordning. Spor af oprindelig tosidet udløsningsmekanisme. Oprindeligt vindfang med profilerede vinger. Hammer- og lodtransmission og lodder nye. Gamle stenlodder med jernøskner henligger på tårnhvælvingen.

Værket står i et *urkammer* fra 1881[8] i sydsiden af tårnets øvre mellemstokværk. Den kvadratiske *kobberskive* sidder asymmetrisk på tårnets østfaçade, lige ud for værket[57].

Klokker. 1) 1649, omstøbt i Helsingør af Hans Meyer. Indskrift med reliefversaler i tre linier: »Soli deo gloria in excelsis deo Bvccina dvm vocat hæc

Fig. 11. Kregme. Degnestol 1560 (p. 1572).

M.M. 1922

Christi genvs ecce sonoram verhi quære tvbam cæliqvia limina pandit Otto Povisch præces Fridericibvrg Frantz Lavritzøn sognepræst Olvf Lavritzøn Kircheverris avs den feyier bin ich geflosen Hanns Meyer hat mich gegossen anno 1649« (»Ære være Gud i det højeste. Se op Kristenfolk, når dette valdhorn lyder. Søg ordets klingende basun, thi den åbner himlens porte. O. P. lensmand på Frederiksborg, F. L. sognepræst, O. L. kirkeværge. Af ilden er jeg flydt H. M. har støbt mig år 1649«). Tvm. 115 cm. — Foruden klokken betaltes en tønde øl til dem, der »beringede« den og til lys om natten, mens de ringede[4].

1729 havde den store klokke formedelst kneblens slag tabt et stykke metal; beslaget på akslen var forrustet og panderne slidt. Derfor tog smeden Peder Jensen i Ølstykke den ned af sin stol, indsatte en ny marne Lil at hænge kneblen i og vendte klokken, så at kneblen fik helt metal at slå på; desuden blev akselen »af ny bebunden«[10].

2) 1722, omstøbt i København af Friedrich Holtzmann og vejede efter om-

støbningen et lispund, ni pund mindre end tidligere[10]. Indskrift med relief-versaler: »Gloria in excelsis deo me fecit Friderich Holtzmann Hafniæ 1722«. På legemet Frederik IV.s kronede monogram[58].

Ved klokkeskatten 1602[59] blev der afgivet en †*klokke* på to skippund fem lispund. 1606 formanedes kirkeværgerne til at holde godt opsyn med klokkerne »at de ikke blev brugt til at ringe til gildestue med eller til anden letfærdighed, som her til dags en part steder sket er«[4].

Klokkestol fra 1884[8], af fyr, til to klokker sammensat af tre vægge, hver bestående af to Andreaskors. Gulv af tre stykker tømmer, der måske stammer fra den gamle klokkestol.

GRAVMINDER

Epitafium opsat 1671 af Geert Schumacher »kirken til prydelse, sin hustrus forældre og slægt og sine børn til amindelse«. Geert Schumacher blev 1665 sognepræst til Chregme og Vinderød. 1671 præst og provst i Helsingør[60]; hans hustru Anna var født i Chregme, datter af præsten (Morten Bendzon, sml. gravsten nr. 3), i 20 år levede hun i Torop, hvor hun først var gift med præsten hr. Christen (Rasmus Lynge, †1653, jfr. præsterækketavle i Torup), dernæst med hans efterfølger hr. Nicolai Chrvse f ø d t i Helsingør; begge ægtemænd tillige med to af de syv børn ligger begravet i Torop. 1665 flyttede hun til Chregme og blev Geert Schvmachers kone efter at have levet femfjerding år som enke (Nikolai Kruse døde 26. marts 1664, jfr. gravsten i Torup). I Chregme ligger begravet hendes fader hr. Morten og hendes stedfader hr. Frantz (Lauridsen), Schumachers formand i embedet, samt hendes moder Maren Nielsdatter Bøgvad (jfr. gravsten nr. 3 over Morten Bendzon) og dennes søster Karen, som havde været gift med Simon Skriver[61]. Desuden begravede Geert Schumacher her to af sin hustrus børn (jfr. gravsten nr. 4) samt tre af deres fælles og »med resten flyttes nu herfra til Helsingør, o Gud velsigne os i alting til vi dør«. Rektangulær trætavle, 145x97 cm, i enkel, profileret ramme med udsavede vinger, top- og hængestykke med påmalede bruskbarokke ornamenter. Den versificerede indskrift med forgyldte versaler på sort bund. I vingerne Geert Schumacher og hustrus malede våben, hans een gang tværdelt med flakt grif svarende til hjelmtegnet i første felt og to skråtstillede bjælker i andet, hendes med tre blomster udgående fra hjerte svarende til hjelmtegnet. Grif og bjælker er forgyldte, første felts bund er rød, andet felts blå; i hustruens er blomsterne hvide, hjertet rødt og bunden blå. På skibets sydvæg over pulpituret.

†*Epitafium*. O. 1754. Isaac Schwartzkopf var ifølge Hoffman[62] født i Vardø i Norge 1686, deponerede 1704, kollega og kantor til Frederiksborg skole i 15 år, kaldet til sognepræst for Kregme og Vinderød menigheder 1724, desuden

Hude fot. 1911

Fig. 12. Kregme. Bomærke på degnestol fra 1560 med initialer for præsten Jens Mogensen (p. 1572 og fig. 11).

provst i Strø herred. Gift første gang med Maria Højer, som efterlod sig tre sønner og tre døtre, hvoraf een søn døde før faderen, gift anden gang med Hedvig Kirstine Bruun, som med fire sønner og to dotre beklager hans død 10. marts 1754, 68 år gammel. Epitafiet var af træ, en aflang firkant, sortmalet med forhøjet ramme samt »forgyldte sirater oventil, hvorudi er indfattet en oval rund forsølvet tinplade med inskription«[37].

Gravsten. 1) Unggotisk, o. 1325. »Hic iacet Pavlvs ..... s cvivs anima reqvi..... n pace« (»her hviler Paulus..... i fred«). Rød kalksten, trapezformet, 146 x57 — 45 cm, med fordybede majuskler mellem rammelinier; indskriften har været udfyldt med en meget fin mørtel, således at den har stået hvidgul på den røde bund. I våbenhusets nordvæg.

2) O. 1616, Hermen Jørgensøn Lipper, provst i Strø herred og Guds tjener i Chregome og Winderød, †15. marts 1616 efter 19 års tjeneste. Rød kalksten, 227xl20 cm, med fordybet versaltværskrift; langs stenens kanter inden for rammelinier gudelig indskrift. På nedre halvdel indristet symmetrisk skjold hvori HIL omkring bomærke, der er en variation af merkurstav. Herunder indskrift som meddeler, at stenen tilhører Hermen Lipper og hustru Sisse Olvfs daater. I hjørnerne medaljoner med evangelistsymbolerne på konsol med evangelistens navn. Indmuret østligt i skibets nordvæg.

3) Efter 1628, Maarten Bendzon sognepræst i Kregme og Winderødt 23 år, †53 år gammel 2. sept. 1638 og hans salige hustru Anna Hermands daatter †31. aug. 1628, 27 år gammel, efter 10 år og ni måneders ægteskab, samt hans anden hustru Maren Niels daatter [Bøgvad, jfr. epitafium p. 1578], †l. aug. 1665, 66 år gammel, efter ni års ægteskab. Rød kalksten, 146x107 cm, ind-

skrift med fordybede versaler dækkende trefjerdedele af stenen, resten er glat. I sakristiet, på korvæggen.

4) O. 1670, fem salige sønner[63], Morten Chruse tre år gammel og Nicolaus Chruse $^{5}/_{4}$ år gammel, begge døde 1666, Albrecht Schumaeher seks uger gammel, død 1668, Herman Schumacher *3½* år og Nicolaus Schumacher $^{3}/_{4}$ år, begge døde 1670. Rød kalksten, 103,5x81 cm, glat med fordybede versaler. I sakristiets østvæg.

5) Formentlig 1700'rne, anbragt under kirkegårdsmonument. Gulbrun sandsten, 182x100 cm, med fordybede versaler, navne og årstal næsten udslidte.

6) O. 1859, Christian Ludvig Strøm født 8. febr. 1771, †28. sept. 1859, sognepræst til Kregme og Vinderød i 50 år, og hans hustru Karen Marie Nyerup født 22. marts 1789, †21. febr. 1865. Hvid marmor, 71 x43 cm, med sortmalede, fordybede versaler. I sakristiets nordvæg.

†*Gravsten.* O. 1628, Elisabeth Mortens Daatter †4. juni 1628, 13 uger og tre dage gammel[37].

Kirkegårdsmonument. O. 1797, Peder Hoffmann, provst i Strø hrd. i 20 år, sognepræst i Cregme og Wenderød 24 år, f ø d t på Fyen 1734, fader til 12 børn, overlevet af de ni, †23. april 1797. Granitstele, 183 cm høj, med fordybet kursiv på begge sider. På bagsiden gravskrift over moderen til 12 børn Marie Philippine Strøm f ø d t 1757 heldig gift i 22 år med provst Hoffmann, †l. aug. 1795 efterladende ni umyndige i forsynets hænder[64]. Opstillet på gravsten nr. 5, og tidligere omgivet af lænker mellem fire hjørnepiller.

KILDER OG HENVISNINGER

RA. Landbrugsministeriet. Domænekontoret. 1854—55. Bygningsdomænejournal. — *LA. Kirkeinspektionsarkivet.* Kregme kirkes rgsk.bog 1604—1716. — *Kregme—Vinderød sognekaldsarkiv.* 1738—98 og 1805—41. Libri datici. — 1797—1858. Kirkeinspektionsprotokol. — *Kgl. bygningsinspektører.* Martin Rorch. 1897—1908. Henlagte sager og kirkesyn. — Afl. 1951. VI B. Kirkeministeriet. Kirker og præstegårde, nr. 117. — Se i øvrigt arkivalier for Frederiksborg amt i almindelighed p. 30.

Nationalmuseet. Indberetning af L.C. Hansen 1885 (kalkmalerier), J. Magnus-Petersen s.å. (kalkmalerier), cirkulære til biskopperne 1890 (vedr. kirkegården), indberetning af J.R.Løffler 1891 (bygning og inventar), M. Mackeprang 1922 (bygning og inventar) suppleret af Elna Moller 1970 (bygning) og Erik Skov og Else Marie Boyhus 1957 samt Marie-Louise Jørgensen 1970 (inventar), V. Hermansen 1949 (kalkmalerier) og Hans Stiesdal 1970 (iagttagelser). — Bygningsbeskrivelse ved Elna Møller, inventarbeskrivelse ved Marie-Louise Jørgensen, beskrivelse af sejerværk ved Hans Stiesdal.

Fyldige *udskrifter* af arkivalier kirken vedr. findes i NM. 2. afd.

Tegninger i NM. Pennetegning fra sydøst, signeret Madsen 1849. — To blade akvareller og én tegning af kalkmalerier, samt gengivelse af indskrift, af J. Magnus-Petersen 1885—86. — Gravsten af J.B.Løffler 1892. — Dør mellem kor og sakristi af Hans Hansen 1922. — *Kunstakademiets samling af arkitekturtegninger:* Plan, snit og façader ved Aage Holst og Henning Meyer 1938.

Notebøger i NM. Henry Petersen IX, 29.

Litteratur. Jan Steenberg: Kregme kirke, i Hjemstavnsbog for Frederiksborg amt I, 1943, p. 27—35. — Samme: Kregme kirke, i ÅrbFrborg. 1958, p. 18—50.

[1] S.R.D. VI, 134f., jfr. Roskildebispens jordebog p. 144. [2] Kr.Erslev: Testamenter fra Dansk Middelalder indtil 1450, 1901, p. 211. [3] Landebogen p. 175. [4] LA. Kregme kirkes rgsk.bog 1604 1716. [5] Kgl. Ribl. Ulldallske saml. 186 fol. I, 58 jfr. NM. 2. afd. Håndskrifter. Lauritz de Thurah: Udkast til Beskrivelsen over Sielland og Fyen, suppl. af Hans de Hoffman, der bringer den samme oplysning. [6] NM. 2. afd. Håndskrifter. Hans de Hoffman: Siellands Kirckers etc. Beskrivelse 1755—73, jfr. nyere versioner i Folkemindesaml.s kartotek. [7] RA. Rtk. 256.43—109. 1841—50. Journalsager, jfr. J.P.Mynster: Visitatsdagbøger 1835—53, 1937 II, 233f. [8] LA. Sjællands stiftsprovstearkiv. Holbo og Strø hrdr.s provsti. 1864—99. Synsprotokoller f. kirker og præstegårde. [9] Eksempelvis note 4, året 1667. [10] RA. Rtk. Rev. rgsk. 1721—80. Sjællandske rytterdistrikters kirkergsk. f. København, Frederiksborg og Kronborg distrikter. [11] LA. Kgl. bygningsinspektører. Kirker og præstegårde, nr. 117. [12] Sml. DK. SJyll. p. 2726. [13] De er anbragt i tværskib og vestgavl (DK. Sorø p. 29). Af andre større, senromanske rundvinduer kan nævnes Gundsømagle (DK. Kbh. Amt p. 774) og et i Viskinge (Holbæk amt), begge steder anbragt i vestgavlen. [14] Tegningen findes i NM. og forestiller kirken fra sydøst, den er signeret Madsen. [15] Kgl. Ribl. Uldallske saml. 186 fol. I, 57f. [16] Oplysningen viser, at det på Resens tid var normen, at tårnrummet (eller vestenden) tjente som dåbskapel; og det er måske en genspejling af middelalderlige forhold. [17] LA. Kregme—Vinderød sognekaldsarkiv. 1797 1858 (med tilføjelse fra 1906). Kirkeinspektionsprotokol. [18] LA. Kregme—Vinderød sognekaldsarkiv. 1805—41. Liber daticus. [19] Jfr. NM. 2. afd. Håndskrifter. Hans de Hoffman: Siellands Kirckers etc. Beskrivelse 1855—73 og LA. Bispearkivet. 1758—59. Historiske efterretninger, anført i noter til fundatser af Hoffman. [20] RA. DaKanc. 1481 1650. Protokol o. indlæg til registre og tegn. [21] RA. Rtk. Sjællandske kontor. 1776 79. Udskrift af kirkekassens rgsk. [22] Note 10 (1737 og —39) samt NM. 2. afd. Håndskrifter. Hans de Hoffman: Siellands Kirckers etc. Beskrivelse 1755—73. [23] RA. Rtk. 256.43—109. Bygningsadm. 1841—50. Journalsager. [24] Se note 8, året 1883 og —84; sidstnævnte år ønskede sognepræsten Thorvaldsens Kristusfigur af gips oven på kakkelovnen, men finansministeriet afslog det følgende år anskaffelsen. [25] LA. Kgl. bygningsinspektører 1897 1908. Henlagte sager og kirkesyn. [26] Niels M. Saxtorph: Jeg ser på kalkmalerier, 1970, p. 92. Magnus-Petersen: Kalkmalerier p. 96. [27] Magnus-Petersen daterede malerierne til midten af 1500-tallet. [28] Jfr. brev af 1. okt. fra pastor Johs. Due-Hansen. [29] F.eks. 1631 (note 4) da Jens Skrædder i Kregme fik betaling for et, og 1827 (note 17). 1719 (RA. Rtk. Rev. rgsk. 1719—31. Rgsk. f. kgl. kirker på Sjælland uden for rytterdistrikterne) fæstnede Morits snedker, Slangerup, alterklædet på altret. [30] 1842 og —45 bevilgedes i alt 600 rdl. til et billede af historiemaler Roed, men sidstnævnte år købtes i stedet Lunds maleri for 400 rdl. (note 23). [31] LA. Bispearkivet. 1758—59. Historiske efterretninger, anført i noter til fundatser af Hoffman. [32] Note 17, jfr. RA. Rtk. Rev. rgsk. Amtsrgsk. Frederiksborg amtsstue. 1797—1848. Kirkergsk. [33] Jfr. RA. Rtk. Rev. rgsk. Amtsrgsk. Frederiksborg amtsstue. 1797—1848. Kirkergsk. Den gamle kalk, der 1847 blev afgivet til Frederiksborg amtsstue, indsendtes 1854 af bygningsdirektoratet til domæneekspeditionskontoret, hvor den opbevaredes for at anvendes ved forefaldende lejlighed (RA. Landbrugsministeriet. Domænekontoret. 1854—55. Bygningsdomænejournal). [34] RA. Rtk. Rev. rgsk. Amtsrgsk. Frederiksborg amtsstue. 1797 1848. Kirkergsk. [35] note 10 (1737). [36] 1970 mangler de første og sidste blade. [37] NM. 2. afd. Håndskrifter. Hans de Hoffman: Siellands Kirckers etc. Beskrivelse 1755—73. [38] 1725 og —71 (note 10); 1805 (note 34) nævner inventariet en rød korkåbe, der 1826 beskadigedes af lynild, hvorefter en ny anskaffedes (note 17 og 18). [39] Note 34; 1810 (note 17) meddeles giverens navn. [40] RA. Kultusministeriet. 1848—1916. Journalsager. [41] RA. Rtk. Bygnings-

adm. 1782—1848. Journalsager. [42] LA. Sjællands stiftøvrigheds arkiv. 1764. De kgl. kirkers inventarier. [43] 1645 gav Hans Ulrik Gyldenløve (lensmand på Kronborg, Frederiksborg og Abrahamstrup len) et bevillingsbrev, at der til kirken måtte gøres en ny prædikestol, som endnu ikke var færdig (note 20). [44] Tilsvarende hermeskafter findes på nogle stole i Kbh. og Sorø amter, f. eks. Jydstrup (DK. Sorø p. 473), Borup (DK. Kbh. Amt p. 1186), Vetterslev og Terslev (DK. Sorø p. 522 og 554). [45] Jfr. note 10.
1647 (note 4) var der købt hængsler til døren for prædikestolen. [46] Udført af konservator Eskild Hansen efter konservator N. J. Termansens forslag. [47] Antagelig fra 1876 (note 8). [48] Jfr. note 4 og RA. Rtk. Rev. rgsk. Kirkergsk. 1713—19. Sjællands stifts kirkergsk. [49] RA. Rtk. Rev. rgsk. Kirkergsk. 1661—72. Strø hrd.s kirkergsk. [50] Note 34, inventarium 1833. [51] LA. Bispearkivet. Provstebreve. Indk. sager: 1690—1722. Strø hrd. [52] RA. Rtk. Rev. rgsk. Kirkergsk. 1780—92. Frederiksborg distrikts kirkergsk. [53] Noterne 41 og 34. [54] Givet Hans Meth(. .)er, sejermager af Helsingør, for et sejerværk 705 mark. Sejermageren kommer til kirken og tager mål til viseren. Tre vogne fører sejerværk, solskiver og sejermageren med sit redskab til kirken. Muren i tårnet gennembrydes. Allerede 1649 flyttes og repareres sejerværket, og 1694 betegnes det som gammelt, trængende til reparation (note 4). 1753 foretager Ingvor Hansen i Ballerup en større reparation (note 10). 1777 repareres det af Niels Hansen i Esbønderup (note 21), og i 1792 er det gået i stå, »oprustet« (LA. Amter. Gl. Frederiksborg—Kronborg amter. 1791—94. Breve og dok. vedr. de kgl. kirker og skoler). Det istandsattes dog 1797 af A.Nielsen, i 1801 af klejnsmed Ole Pedersen, Frederiksværk, 1827 af L. Jørgensen og sluttelig 1847 (note 34). [55] 1872 omtales sejerværket som ubrugeligt. 1873 er det nedtaget og sendt til reparation, åbenbart hos den kendte tårnurmager P. Chr. Louv, København. 1881 er en reparation atter nødvendig (note 8). [56] Indvendig på urhusets brædde-væg med blyant: Uret opstillet og igangsat 2-12-1955, F.Bertram-Larsen. [57] Skiven blev 1731 fornyet af Christopher Quist, København. Af eg, malet og med tallene, de kgl. navnetræk og viseren forgyldt. I forbindelse med urets hovedistandsættelse 1753 udførte Jens Christensen, Farum, fire år senere en ny egetræsskive, som maledes og forgyldtes af Lars Bendixen, Hillerød (note 10). 1821 og —24 (note 18) samt 1827 (RA. Bygningsadm. 1821—27. Beregninger og overslag o. bygningsarbejder) ankes der over urskiven, der 1828 fornyes, males, forgyldes og overtrækkes med fernis (note 34). Denne skive erstattes 1847 med en kobberskive (RA. Bygningsadm. 1782—1840. Journaler). [58] E. Gribsø, i ÅrbFrborg. 1934, p. 85. [59] DaSaml. I, 100. [60] Maleri i Helsingør S. Olai (DK. Frdb. I, 212). [61] Slotsskriver ved Frederiksborg Simon Christensen, †1652, jfr. Jan Steenberg: Kregme kirke, i ÅrbFrborg. 1958, p. 46. [62] Jfr. note 37 og Postmester J.D.Schmidts Levned, i PersHistT. III, 1, note 3. [63] De to første er sønner af Anna og hendes anden mand Nicolai Kruse, de tre sidste af Anna og hendes tredie mand Geert Schumacher, sml. epitafium p. 1578. [64] Jfr. Anders Uhrskov: Tre Mindesten, i Kultur- og Folkeminder IV, 1952, p. 25. [65] RA. Kultusmin. 1848—1916. Journalsager.

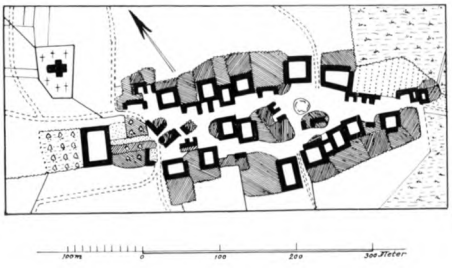

Fig. 13. Kregme. Landsbyplan.